

Ir. B.M. Kamphuis

DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE ROSMALEN

Mededelingen No. 264

SIGN: L 27-264
EX. NO: B
MLV:

September 1982

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek
Conradkade 175 - 2517 CL Den Haag
Postbus 29703 - 2502 LS Den Haag
Telefoon 070 - 61 41 61

Prijs f 8,25

REFERAAT

DE LAND- EN TUINBOUW IN DE GEMEENTE ROSMALEN
Kamphuis, Ir. B.M.
Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1982
14 pag., tab., graf.

In het kader van de voorbereiding van een nieuw bestemmingsplan buitengebied is een onderzoek gedaan naar de positie van de agrarische bedrijfstak in Rosmalen en de te verwachten ontwikkelingen in de naaste toekomst.

De belangrijkste produktietakken op de 128 agrarische bedrijven in Rosmalen zijn de rundveehouderij en de intensieve veehouderij. In beide produktierichtingen is in de afgelopen jaren sprake geweest van een uitbreiding van de produktieomvang en wordt ook voor de naaste toekomst een verdere groei verwacht.

In de melkveehouderij zijn nog groeimogelijkheden gezien de huidige relatief lage veedichtheid per hectare grasland en voedergewassen en de hoge jongvee-bezetting.

De aanzienlijke groei in de intensieve veehouderij is voor een groot deel toe te schrijven aan de vestiging van nieuwe bedrijven. Ondanks de minder gunstige vooruitzichten t.a.v. de afzet wordt in de toekomst nog een verdere groei in deze bedrijfstak verwacht, met name omdat in het noordelijke deel van de gemeente Rosmalen nog plaats is voor nieuwe bedrijven zonder dat dit direct ernstige problemen t.a.v. de Hinderwet of mestoverschotten oplevert. Dit in tegenstelling tot de situatie in vele andere Brabantse gemeenten.

De groeimogelijkheden in de agrarische sector worden daarom in belangrijke mate mede bepaald door de ruimte die voor nieuwbouw wordt geboden in het nieuwe Bestemmingsplan Buitengebied.

Structuur van de landbouw/Prognoses/Bestemmingsplan Buitengebied/Noord-Brabant

INHOUD

	Blz.
1. Inleiding	5
2. Bedrijven naar beroepsgroep	5
3. Aantal hoofdberoepsbedrijven	5
4. Aantal arbeidskrachten	6
5. Bedrijfstypen	7
6. Areaal kultuurgrond	7
7. Bedrijfsoppervlakte	8
8. Grondgebruik	8
9. Produktiesamenstelling	9
10. Rundveehouderij	9
11. Intensieve veehouderij	11
12. Akkerbouw en tuinbouw	11
13. Totale produktieomvang	11
14. Produktieomvang per bedrijf	11
15. Inkomen	12
16. Enkele slotopmerkingen	13
 Bijlage: Toelichting op enkele veel gebruikte termen	 14

KAART 1.

De onderscheiden deelgebieden, waarover de berekeningen zijn uitgevoerd:

- 1 noordelijk deelgebied;
- 2 zuidelijk deelgebied;
- 3 restgebied - te noemen westelijk deelgebied.

1. Inleiding

De toekomstige ontwikkeling van de land- en tuinbouw in de gemeente Rosmalen wordt mede bepaald door de aard en de inhoud van het nieuwe bestemmingsplan buitengebied dat in voorbereiding is. Om deze reden heeft het gemeentebestuur aan het Landbouw-Economisch Instituut verzocht een onderzoek te verrichten naar de positie van de agrarische bedrijfstak in de gemeente en de te verwachten ontwikkelingen in de naaste toekomst.

Het onderzoek is gebaseerd op gegevens van de landbouwtellingen van 1976 en 1981. Dit betreft niet alleen gegevens van de gemeente als geheel, maar tevens van drie in deze studie onderscheiden deelgebieden (zie kaart 1). Dit zijn een noordelijk en een zuidelijk deelgebied - die samen het gebied vormen, waarvoor het nieuwe bestemmingsplan gaat gelden - en de rest van de gemeente rondom de kern Rosmalen.

Alleen voor het plangebied wordt ingegaan op de toekomstige ontwikkelingen in de land- en tuinbouw. De vooruitberekeningen hebben betrekking op de periode 1981-1991. In verband met de vele onzekerheden - onder andere in de totale sociaal-economische ontwikkelingen en het EG-Landbouwbeleid - kunnen deze uiteraard slechts een globaal karakter dragen. De gegevens over de situatie in 1991 geven daarom ook slechts de richting aan, waarin de land- en tuinbouw in het plangebied zich zou kunnen ontwikkelen, indien de omstandigheden niet sterk zullen veranderen.

Tot slot zij opgemerkt dat deze nota geen volledige weergave van de analyse en berekeningen is, maar zich beperkt tot de hoofdlijnen in de agrarische ontwikkeling.

2. Bedrijven naar beroepsgroep

In 1981 waren er in de gemeente Rosmalen 128 geregistreerde agrarische bedrijven (zie tabel 1). Hiervan waren 107 hoofdberoepsbedrijven. Dat zijn bedrijven waarop het bedrijfshoofd het merendeel van zijn arbeidstijd aan het bedrijf besteedt. Verder waren 13 bedrijven van niet-agrariërs en 8 bedrijven van rustende agrariërs. Deze laatste 21 bedrijven gebruikten in 1981 8% van de opervlakte cultuurgrond en leverden 6% van de totale produktie-omvang. In het volgende zullen deze bedrijven, tenzij anders vermeld, buiten beschouwing blijven. Dit geldt ook voor het grote varkensbedrijf BOVAR b.v., en de nertsenfokkerij NORKA b.v.

3. Aantal hoofdberoepsbedrijven

Het aantal hoofdberoepsbedrijven is tussen 1976 en 1981 gedaald van 118 tot 107, dit wil zeggen met bijna 10%. Dit komt overeen met het provinciale dalingspercentage. Deze afname heeft zich voorgedaan in de deelgebieden Zuid en West. In het gebied Noord is sprake geweest van een toename van het aantal hoofdberoepsbedrijven. Daar zijn in de afgelopen periode een aantal nieuwe bedrijven gesticht. Verwacht mag worden dat hier ook in de naaste toekomst nieuwe bedrijven bij zullen komen, onder andere bedrijven die wegens uitbreiding van Rosmalen verplaatst moeten worden. Gezien de minder gunstige sociaal-economische situatie zal het aantal nieuwvestigingen in de toekomst waarschijnlijk geringer zijn dan in het recente verleden 1). Dit geldt eveneens voor de uitbreiding van nevenbedrijven tot hoofdberoepsbedrijven.

---

1) Dit is in overeenstemming met de structuurnota van de Brabantse land- en tuinbouw "Wijzer naar 1985"; een uitgave van de Provinciale Raad voor Bedrijfsontwikkeling.

De afname van het aantal bedrijven is voornamelijk het gevolg van opheffing van bedrijven van oudere bedrijfshoofden die geen opvolger hebben. Verwacht wordt dat in de toekomst iets meer bedrijven zullen worden voortgezet na beroepsbeëindiging dan in het verleden. Van de huidige bedrijven in het plangebied zullen naar verwachting rond de twintig worden beëindigd als hoofdberoepsbedrijf. Rekening is gehouden met ongeveer tien nieuwe bedrijven, zodat het aantal hoofdberoepsbedrijven in het plangebied in 1991 ongeveer 70 zal bedragen. Het aantal overige bedrijven zal naar verwachting ongeveer gelijk blijven.

Tabel 1 Het aantal bedrijven naar beroepsgroep

Deelgebieden	Hoofdberoepsbedrijven		Overige bedrijven		Totaal bedrijven	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Noord	60	65	10	9	70	74
Zuid	19	13	4	4	23	17
Plangebied	79	78	14	13	93	91
West	39	29	7	8	46	37
Totaal	118	107	21	21	139	128

4. Aantal arbeidskrachten

In 1976 waren er op de hoofdberoepsbedrijven in Rosmalen 132 mannelijke arbeidskrachten werkzaam. In 1981 was dit gedaald tot 125. Analoog aan de ontwikkeling van het aantal bedrijven had deze afname voornamelijk plaats in de gebieden West en Zuid, terwijl in Noord het aantal arbeidskrachten toenam.

De meeste bedrijven zijn eenmansbedrijven. Op 16 bedrijven werken twee of meer vaste mannelijke arbeidskrachten. Opgemerkt dient te worden dat op veel eenmansbedrijven de echtgenote en kinderen van het bedrijfshoofd een belangrijke bijdrage leveren in de werkzaamheden op het bedrijf.

Van de bedrijfshoofden was bijna de helft ouder dan 50 jaar. Dit komt ongeveer overeen met het provinciale cijfer. Van deze bedrijfshoofden had in 1981 slechts een kwart een opvolger. Voor de provincie was dit ongeveer eenderde. Met name in het deelgebied West hadden maar enkele oudere bedrijfshoofden een opvolger. In het plangebied lag het opvolgingspercentage ongeveer op het provinciale niveau.

Verwacht wordt dat de ontwikkeling van het aantal mannelijke arbeidskrachten in het Plangebied in de naaste toekomst ongeveer gelijke tred zal houden met de ontwikkeling van het aantal bedrijven. Dit houdt in een afname tot ongeveer 80 arbeidskrachten in 1991.

Tabel 2 Het aantal arbeidskrachten 1) op de hoofdberoepsbedrijven

Deelgebieden	Aantal arbeidskrachten		waarvan in 1981 bedrijfshoofden ouder dan 50 jr.	Waarvan met een opvolger (%)
	1976	1981		
Noord	66	73	24	29
Zuid	18	15	10	30
Plangebied	84	88	34	29
West	48	37	16	12
Totaal	132	125	50	24

1) Dit betreft mannelijke arbeidskrachten regelmatig tenminste 15 uur per week werkzaam op het bedrijf.

5. Bedrijfstypen

De belangrijkste produktietakken in Rosmalen zijn de rundveehouderij en de intensieve veehouderij. Op sommige bedrijven in het gebied komen beide produktietakken voor, terwijl op andere bedrijven sprake is van een specialisatie in een van beide. Tabel 3 geeft hiervan een overzicht.

De meeste bedrijven in Rosmalen zijn gericht op de rundveehouderij. Hun aantal is in het verleden sterk teruggelopen, vooral de niet-gespecialiseerde bedrijven.

Daarentegen is het aantal intensieve veehouderijbedrijven toegenomen, ondermeer als gevolg van nieuwvestiging in het noordelijk deel van het Plangebied. In het zuidelijk deelgebied zijn bijna alle bedrijven gericht op de rundveehouderij. Naast de rundveehouderij- en de intensieve veehouderijbedrijven zijn er in Rosmalen nog enkele (glas)tuinbouwbedrijven, akkerbouwbedrijven en gemengde bedrijven.

Verwacht wordt dat in de toekomst een verdere specialisatie zal optreden en dat het aantal intensieve veehouderijbedrijven door nieuwvestiging in het noordelijk deel van het Plangebied nog iets zal toenemen.

Tabel 3 De hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

Bedrijfstype 1)	Aantal hoofdberoepsbedrijven			
	Rosmalen		Plangebied	
	1976	1981	1976	1981
Gespecialiseerde rundveehouderij	57	54	39	35
Overwegend rundveehouderij	30	12	18	11
Gespecialiseerd intensieve veehouderij	8	14	5	13
Overwegend intensieve veehouderij	5	7	4	5
Rundvee-/intensieve veehouderij	11	7	8	5
Overige bedrijven	7	13	5	9
Totaal	118	107	79	78

1) Voor een toelichting zie bijlage 1.

6. Areaal kultuurgrond

In 1981 hadden de geregistreerde bedrijven in Rosmalen ongeveer 1600 ha cultuurgrond in gebruik. Ten opzichte van 1976 betekent dit een vermindering met ongeveer 9%, hetgeen het dubbele is van de afname in de provincie. Evenals bij het aantal bedrijven is de afname het sterkst geweest in de deelgebieden Zuid en West.

De afname van het areaal cultuurgrond is het gevolg van onttrekking voor niet-agrarische doeleinden en van opheffing van agrarische bedrijven, waarbij een deel van de grond wordt aangehouden.

De oppervlakte cultuurgrond van de geregistreerde bedrijven in het Plangebied is met ongeveer 100 ha verminderd, waarvan driekwart bij de nevenbedrijven, voornamelijk als gevolg van onttrekking voor niet-agrarische doeleinden. Verwacht mag worden dat deze onttrekking in de naaste toekomst minder groot zal zijn. Aangenomen wordt dat het totale areaal van de geregistreerde bedrijven in het Plangebied in 1991 rond de 1000 ha zal bedragen, waarvan ongeveer 925 ha bij de hoofdberoepsbedrijven en 75 ha bij de overige bedrijven.

Tabel 4 Het areaal kultuurgrond naar beroepsgroep

Deel- gebieden	Oppervlakte kultuurgrond in gebruik bij:					
	Hoofdberoepsbedrijven		Overige bedrijven		Totaal bedrijven	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Noord	846	872	80	34	926	906
Zuid	252	189	60	40	312	229
Plangebied	1098	1061	140	74	1238	1135
West	473	406	49	54	522	460
Totaal	1571	1468	189	128	1760	1596

7. Bedrijfsoppervlakte

De gemiddelde bedrijfsoppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven in Rosmalen lag in 1976 en 1981 rond de 13,5 ha, hetgeen ook het Brabantse gemiddelde was. Tussen de drie deelgebieden zijn slechts kleine verschillen. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de onderscheiden bedrijfstypen.

Zoals voor de hand ligt, zijn de rundveehouderijbedrijven aanmerkelijk groter dan de intensieve veehouderijbedrijven. De gemengde rundvee-/intensieve veehouderijbedrijven nemen een tussenpositie in.

Achter de relatief geringe veranderingen in de gemiddelde bedrijfsoppervlakte gaan vele, soms ingrijpende wijzigingen op individuele bedrijven schuil. Zo zijn van de 118 hoofdberoepsbedrijven in Rosmalen in 1976 tussen 1976 en 1981 20 bedrijven opgeheven, 37 verkleind met gemiddeld 2,5 ha, 35 vergroot met gemiddeld 2,7 ha en slechts 26 in oppervlakte gelijk gebleven.

Op grond van de in het voorgaande weergegeven ontwikkelingen van het aantal bedrijven en het areaal kultuurgrond wordt verwacht dat de gemiddelde bedrijfsoppervlakte in het Plangebied in de naaste toekomst enigszins zal afnemen. Wel zal de gemiddelde oppervlakte van de rundveehouderijbedrijven verder toenemen, evenals in het verleden, voornamelijk als gevolg van de opheffing van kleine bedrijven.

Tabel 5 De oppervlakte van de hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

Bedrijfstype 1)	Oppervlakte per bedrijf (ha)			
	Rosmalen		Plangebied	
	1976	1981	1976	1981
Rundveehouderij	15,2	17,0	16,2	18,1
Intensieve veehouderij	3,8	6,2	4,9	4,9
Rundvee-/Intensieve veehouderij	14,2	13,6	14,4	13,6
Overige bedrijven	5,6	9,0	2,6	7,6
Totaal	13,3	13,7	13,9	13,6

1) Voor een toelichting zie bijlage 1.

8. Grondgebruik

Van de totale oppervlakte kultuurgrond van de geregistreerde bedrijven in Rosmalen bestaat ruim 80% uit grasland. De rest is hoofdzakelijk in gebruik als bouwland; 95% voor snijmais. Verder zijn er enige hectaren tuinland, waarvan ongeveer 1,5 ha onder glas. De kultuurgrond staat dus bijna geheel ten dienste van de rundveehouderij. Hierin zal in de naaste toekomst naar verwachting weinig verandering komen. Wel wordt een verdere toeneming van de oppervlakte snij-

mais verwacht. In het Plangebied bedroeg dit 129 ha in 1976 en 176 ha in 1981. Een toename tot ongeveer 275 ha in 1991 is niet onwaarschijnlijk. Tegen de achtergrond van een vermindering van de totale oppervlakte kultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven in het Plangebied tot 925 ha, betekent dit dat de oppervlakte grasland zal afnemen van 873 ha in 1981 tot + 650 ha in 1991.

9. Produktiesamenstelling

Met bijna tweederde van de totale produktieomvang in 1981 was de rundveehouderij de belangrijkste produktietak in Rosmalen. De intensieve veehouderij vormde de tweede produktietak, terwijl de akkerbouw (exclusief snijmais) en de tuinbouw een bescheiden aandeel hadden in de totale produktieomvang. In het noordelijk deel van het Plangebied is de intensieve veehouderij van meer betekenis dan in het zuidelijk deel.

De totale produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven is tussen 1976 en 1981 met 18% toegenomen, hetgeen iets meer is dan het Brabantse groeicijfer. Dit geldt zowel voor de rundveehouderij als voor de intensieve veehouderij. De groei in de intensieve veehouderij is echter aanzienlijk groter geweest dan die in de rundveehouderij, zodat het aandeel van deze bedrijfstak in de totale produktieomvang sterk is toegenomen.

In het volgende zal worden ingegaan op de onderscheiden produktietakken.

Tabel 6 De produktiesamenstelling van de hoofdberoepsbedrijven

Deel- gebieden	Percentage van de totale produktieomvang					
	rundveehouderij		intensieve veeh.		akkerbouw/tuinbouw	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Noord	67	61	24	32	9	7
Zuid	81	78	18	22	1	-
Plangebied	69	63	23	31	8	6
West	71	66	24	28	5	5
Totaal	70	64	23	30	7	6

10. Rundveehouderij

De rundveehouderij in Rosmalen is bijna geheel gericht op de melkveehouderij. Er is maar weinig mestvee. Wel wordt er nogal veel jongvee gehouden. Van de 118 bedrijven in 1976 hadden er 81 melkkoeien. Hun aantal is tussen 1976 en 1981 teruggelopen tot 67. Vooral het aantal bedrijven met minder dan 30 melkkoeien is drastisch verminderd. Daartegenover stond een toename van het aantal bedrijven met meer dan 50 melkkoeien.

Tabel 7 De omvang van de melkveestapel op de hoofdberoepsbedrijven

Deel- gebieden	Bedrijven met melkvee		waarvan met ..... melkkoeien					
	1976	1981	tot 30		30 - 50		50 en meer	
			1976	1981	1976	1981	1976	1981
Noord	43	35	28	16	7	7	8	12
Zuid	14	9	10	4	3	2	1	3
Plangebied	57	44	38	20	10	9	9	15
West	29	23	25	14	4	5	-	4
Totaal	86	67	63	34	14	14	9	19

De meeste grotere melkveebedrijven hadden in 1981 een ligboxenstal. Op deze bedrijven heeft tussen 1976 en 1981 een sterke groei van de melkveestapel plaats gehad. Dit is gerealiseerd door vergroting van het areaal kultuurgrond, verhoging van het aantal stuks vee per ha voederoppervlakte en verlaging van de jongveebezetting.

Tabel 8 De veebezetting op de hoofdberoepsbedrijven met melkvee

	Rosmalen		Bedrijven met:			
	1976	1981	ligboxenstal 1)		grupstal	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Bedrijven met melkvee	86	67	18	18	68	49
Ha voedergewassen	1531	1447	404	444	1127	1003
Aantal melkkoeien	2092	2421	819	1226	1273	1195
Grootveeëenheid per ha	2,24	2,50	2,98	3,49	1,97	2,06
Melkkoeien per ha	1,37	1,67	2,03	2,76	1,13	1,19
Jongvee per 100 melkkoeien	126	108	79	62	157	155
Melkkoeien per bedrijf	24	36	46	68	19	24

1) Bedrijven die in 1981 een ligboxenstal hadden.

De melkveestapel op de 18 bedrijven met een ligboxenstal kon daardoor toenemen van gemiddeld 46 tot 68 melkkoeien. Gemiddeld hadden de andere bedrijven met melkvee in Rosmalen 24 melkkoeien in 1981.

Het verschil tussen deze twee groepen bedrijven is aanmerkelijk. Op de bedrijven met een ligboxenstal worden per ha meer melkkoeien gehouden en is het aantal stuks jongvee veel kleiner dan op de andere bedrijven. Het resultaat hiervan is dat op ruim een kwart van de bedrijven met melkvee in Rosmalen met 30% van de oppervlakte voedergewassen de helft van alle melkkoeien in de gemeente wordt gehouden.

De hoge jongveebezetting op de bedrijven zonder ligboxenstal is voor een belangrijk deel het gevolg van het feit dat er in Rosmalen nogal wat bedrijven zijn die alleen jongvee en geen melkkoeien hebben. In 1981 betrof dit 20 bedrijven, vooral in het noordelijk deel van het Plangebied. De gemiddelde jongveebezetting is in Rosmalen dan ook aanmerkelijk hoger dan in de provincie (respectievelijk 108 en 85 stuks jongvee per 100 melkkoeien). De totale veedichtheid is echter lager in Rosmalen (respectievelijk 2,5 en 2,8 grootveeëenheden per ha grasland en voedergewassen).

Gezien de noodzaak tot verdere vergroting van de melkveestapel wordt verwacht dat de veedichtheid in het Plangebied in de naaste toekomst verder zal toenemen. Bij de berekeningen is een gemiddeld niveau van 3,0 gve per ha in 1991 aangehouden. Verwacht wordt dat de jongveebezetting zal verminderen tot rond de 80 stuks per 100 melkkoeien. Op basis van deze uitgangspunten kan het aantal melkkoeien in het Plangebied in de komende tijd met ongeveer 20% toenemen, namelijk van + 1750 melkkoeien in 1981 tot + 2100 in 1991. Dit ondanks een afname van de oppervlakte kultuurgrond.

Tengevolge van een verdergaande specialisatie, zoals ook in de Brabantse structuurnota wordt verwacht, zal het aantal bedrijven met melkkoeien verder afnemen. In 1976 waren er in het Plangebied nog 57 bedrijven met melkkoeien, 44 in 1981. Een afname tot rond de 30 bedrijven ligt in de lijn der verwachting, mede omdat er nog melkveebedrijven zijn met weinig kultuurgrond. Dit zou betekenen dat de gemiddelde melkveestapel zal toenemen van 40 melkkoeien in 1981 tot 70 in 1991. Voor de bedrijven die nog geen ligboxenstal hebben, zal het in veel gevallen noodzakelijk zijn er een te bouwen.

11. Intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij in Rosmalen betreft voornamelijk varkenshouderij. In 1981 hadden 31 bedrijven fokvarkens en 47 bedrijven mestvarkens. Verder waren er enkele bedrijven met mestkalveren, leghennen of mestkuikens.

Er is sprake van schaalvergroting en specialisatie in de varkenshouderij. Zo verminderde het aantal fokvarkensbedrijven van 44 in 1976 tot 31 in 1981, terwijl het gemiddelde aantal fokvarkens per bedrijf toenam van 36 tot 72. In 1976 hadden twee bedrijven meer dan 100 fokvarkens en 11 in 1981, waarvan 5 nieuwe bedrijven. Het aantal bedrijven met mestvarkens verminderde van 56 tot 47, terwijl het aantal varkens per bedrijf toenam van 122 tot 208. Er kwamen nauwelijks bedrijven met een groot aantal mestvarkens bij. Wel is het aantal bedrijven met een klein aantal mestvarkens afgenomen.

De omvang van de intensieve veehouderij in het Plangebied is tussen 1976 en 1981 met 62% toegenomen, waarvan bijna tweederde door de vestiging van nieuwe bedrijven. Voor de komende jaren mag een verdere toename van de omvang van de intensieve veehouderij worden verwacht. Het is echter moeilijk aan te geven hoe groot deze zal zijn.

Tegen de achtergrond van de milieuproblemen en de minder gunstige vooruitzichten ten aanzien van de afzet wordt in de Brabantse structuurnota "Wijzer naar 1985" een minder sterke groei in de intensieve veehouderij verwacht dan in het verleden. Dit is ook voor de ontwikkeling in het Plangebied aangehouden. In Rosmalen is evenwel nog plaats voor nieuwe bedrijven, met name in het noordelijk deel van het Plangebied, zonder dat dit direkt ernstige problemen ten aanzien van mestoverschotten of Hinderwet oplevert. Vandaar dat naast een groei van de produktieomvang op bestaande intensieve veehouderijbedrijven rekening is gehouden met de vestiging van een aantal nieuwe bedrijven. Gerekend is met een gematigde groei van de intensieve veehouderij van + 3600 sbe in 1981 tot + 5500 sbe in 1991.

12. Akkerbouw en tuinbouw

De akkerbouw in Rosmalen staat voornamelijk ten dienste van de rundveehouderij: 95% van het areaal bouwland is snijmais. Er is geen reden om aan te nemen dat hierin in de naaste toekomst veel verandering zal komen. Wel wordt een verdere toename van de oppervlakte snijmais verwacht.

De tuinbouw bestaat uit enige hectares groente op de open grond en fruit, 1,5 ha tuinbouw onder glas en champignons. In de periode 1976 - 1981 is de produktieomvang in de tuinbouw enigszins toegenomen. Dit zal waarschijnlijk ook in de toekomst het geval zijn.

13. Totale produktieomvang

De ontwikkelingen in de onderscheiden produktietakken hebben ertoe geleid dat de betekenis van de intensieve veehouderij in de loop der tijd sterk is toegenomen bij een afnemende betekenis van de rundveehouderij. De verwachting is dat deze tendens zich in de naaste toekomst zal voortzetten. Op basis van de in het voorgaande omschreven uitgangspunten zal namelijk de intensieve veehouderij ongeveer tweederde van de groei van de totale produktieomvang in het Plangebied leveren.

De totale groei zal geringer zijn dan in het verleden: voor de komende tien jaar is een groei berekend die globaal gelijk is aan die in de afgelopen vijf jaar.

14. Produktieomvang per bedrijf

Door opheffing van kleine bedrijven, vergroting van gebleven bedrijven en door vestiging van nieuwe, vaak grote bedrijven, is de gemiddelde produktie-

omvang in Rosmalen toegenomen van 113 sbe in 1976 tot 147 sbe in 1981. In beide jaren lag het gemiddelde echter onder het Brabantse niveau (respectievelijk 150 en 188 sbe per bedrijf). De situatie in het deelgebied Noord was iets gunstiger dan in de rest van de gemeente (1981: respectievelijk 150 en 140 sbe per bedrijf).

Niet alleen zijn er in Rosmalen meer kleine bedrijven dan in de provincie, maar vooral ook minder grote bedrijven: 23% van de hoofdberoepsbedrijven in de gemeente was in 1981 kleiner dan 70 sbe. In Noord-Brabant 18%; 29% van de bedrijven was er groter dan 190 sbe, tegen 42% in Noord-Brabant.

Wel is het aantal kleine bedrijven tussen 1976 en 1981 sterk verminderd, vooral die met minder dan 110 sbe (zie tabel 9). Het aantal bedrijven met meer dan 190 sbe is sterk toegenomen. Hierbij kan worden opgemerkt dat een bedrijf in 1981 een produktieomvang van ongeveer 140 sbe moest hebben om voldoende produktieve werkgelegenheid te bieden aan één arbeidskracht.

Tabel 9 Aantal bedrijven naar sbe-klasse

Sbe per bedrijf	Rosmalen		Plangebied	
	1976	1981	1976	1981
Tot 70	34	25	20	18
70 - 110	28	16	17	11
110 - 150	19	20	13	12
150 - 190	21	15	14	13
190 en meer	16	31	15	24
Totaal	118	107	79	78

In de toekomst zal een verdere vergroting van de bedrijfsomvang plaatshebben. Op basis van de verwachte afname van het aantal bedrijven en de groei van de totale produktieomvang zal de gemiddelde bedrijfsomvang in het Plangebied toenemen van 150 sbe in 1981 tot ruim 200 sbe in 1991. Dit betekent dat de jaarlijkse groei ongeveer op hetzelfde niveau zal liggen als in het recente verleden. Aangezien voor de provincie als geheel een beduidend lager groeitempo wordt verwacht dan in het verleden zal het verschil in gemiddelde bedrijfsomvang tussen Rosmalen en de provincie geringer worden.

15. Inkomen

Van de bedrijven in Rosmalen zijn geen individuele financieel-economische gegevens beschikbaar. Echter, aan de hand van de produktieomvang (uitgedrukt in standaardbedrijfseenheden) van deze bedrijven en de bedrijfsuitkomsten van de bedrijven in het LEI-boekhoudnet is het mogelijk een globale schatting te maken van de economische waarde van de landbouw in de gemeente. Op basis hiervan is berekend dat de agrarische bedrijven in Rosmalen in 1981 in totaal voor rond de 14 miljoen gulden aan goederen en diensten aankochten, terwijl ze voor circa 20 miljoen gulden aan produkten verkochten. Voor de inbreng van kapitaal, grond en arbeid ontving men - agrariërs, werknemers, verpachters en vermogenverschaffers - circa 6 miljoen gulden, dat wil zeggen circa 50 duizend gulden per bedrijf.

Voor de hoofdberoepsbedrijven is verder nog een raming gemaakt van het arbeidsinkomen, dat wil zeggen het inkomen dat van de totale opbrengsten overblijft na aftrek van alle andere kosten. Gemiddeld bedroeg dit in 1981 ongeveer f 38.000,-. Dit is iets minder dan het CAO-loon voor een vakarbeider in de landbouw in 1981 (f 39.100,-).

De spreiding in arbeidsinkomen per bedrijf was groot. Volgens de berekening zou dit op 53 bedrijven kleiner zijn dan f 40.000,-; op 33 bedrijven tussen de f 40.000,- en f 80.000,- en op 21 bedrijven meer dan f 80.000,- bedragen.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat deze ramingen zijn gebaseerd op gemiddelde bedrijfsuitkomsten per sbe. In werkelijkheid vertonen deze echter een zeer grote spreiding.

16. Enkele slotopmerkingen

In het voorgaande is een globaal beeld geschetst van de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in de gemeente Rosmalen tussen 1976 en 1981. Verder is in grote lijnen aangegeven hoe de ontwikkeling in de naaste toekomst zou kunnen verlopen in het Plangebied. Ondermeer komt hieruit naar voren dat de mogelijkheden tot produktieuitbreiding hier enigszins groter worden geacht dan voor de gehele provincie wordt aangenomen in de structuurnota van de Brabantse land- en tuinbouw. Dit is onder andere gebaseerd op de huidige relatief lage veedichtheid en de hoge jongveebezetting in dit gebied, waardoor er nog groeimogelijkheden zijn in de melkveehouderij.

Rond tweederde van de groei van de totale produktie wordt echter verwacht in de intensieve veehouderij. De uitbreidingsmogelijkheden in deze produktietak staan echter onder grote druk. De structuurnota noemt niet alleen de problemen in de afzet, maar ook die met betrekking tot de Hinderwet, ruimtelijke ordening en mestoverschotten. Waarschijnlijk zal een deel van de huidige intensieve veehouderijbedrijven in Rosmalen problemen van de Hinderwet ondervinden bij uitbreidingsplannen, met name in Kruisstraat en rondom Rosmalen. Verplaatsing van het bedrijf is dan vaak de enige oplossing. De ontwikkeling van de intensieve veehouderij in de gemeente wordt daarom in belangrijke mate mede bepaald door de mogelijkheden tot het vestigen van nieuwe bedrijven, met name in het noordelijk deel van het Plangebied. Bij de vooruitberekeningen is er vanuit gegaan dat hiervoor, evenals in het verleden, mogelijkheden zullen worden geboden.

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de districtsbureauhouders voor de Stichting Uitvoering Landbouwmaatregelen (STULM) in de administratie opgenomen personen met een bedrijf voor minstens 10 standaardbedrijfseenheden.

2. Standaardbedrijfseenheden = sbe

Standaardbedrijfseenheden zijn een maat voor de economische betekenis van agrarische bedrijfstukken op basis van de benodigde inzet van arbeid, grond en kapitaal. Ook de omvang van een agrarisch bedrijf of een bedrijfs onderdeel daarvan wordt in sbe uitgedrukt.

Het aantal standaardbedrijfseenheden voor enige belangrijke gewassen en dieren:

sbe per ha		sbe per dier	
grasland	1,0	melkkoeien	2,5
snijmais	3,5	jongvee	0,7
granen	2,5	fokvarkens	1,4
aardappelen	6,0	mestvarkens	0,18
suikerbieten	6,5	mestkalveren	0,4

Voor een volledig overzicht zie Mededelingen No. 155 van het LEI.

3. Grootveeëenheden = g.v.e.

Een grootveeëenheid komt overeen met de jaarlijkse voedernorm (in zetmeelwaarde) van een volwassen melkkoe van 550 kg levend gewicht met een dagproduktie van 15 kg melk en 4% vet.

Bijvoorbeeld:

melk- en kalfkoeien	1,0 g.v.e.	paarden	0,59 g.v.e.
jongvee, 1 jaar en ouder	0,49 g.v.e.	schapen	0,10 g.v.e.

4. Eenmansbedrijf

Een eenmansbedrijf is een bedrijf met één vaste mannelijke arbeidskracht, al dan niet bijgestaan door zijn echtgenote en/of kinderen.

5. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf het aantal sbe voor akkerbouw, rundveehouderij, intensieve veehouderij en tuinbouw berekend. Afhankelijk van het voor deze onderdelen gevonden percentage zijn de hoofdberoepsbedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen".

Onderscheiden zijn:

1. gespecialiseerde rundveehouderijbedrijven: 80% of meer van de bedrijfsomvang komt voor rekening van het rundvee;
2. overwegend rundveehouderijbedrijven: het aandeel van de rundveehouderij in de totale omvang bedraagt 60-80%;
3. gespecialiseerde intensieve veehouderijbedrijven: de intensieve veehouderij omvat 80% of meer van de totale bedrijfsomvang;
4. overwegend intensieve veehouderijbedrijven: het aandeel van de intensieve veehouderij in de totale bedrijfsomvang bedraagt 60-80%;
5. rundvee-/intensieve veehouderijbedrijven: de rundveehouderij en de intensieve veehouderij nemen elk 40-60% van de totale bedrijfsomvang voor hun rekening;
6. overige bedrijven, waaronder (glas)tuinbouw-, champignon-, akkerbouw- en gemengde bedrijven.